

जाहिरातींचे दर.
सालील पन्चावर चौकशी
करावी.
व्यवस्थापक, अर्थ,
'दुर्गाधिवास', पुणे ४.

अर्थ

वर्गणीचे दर.
वार्षिक वर्गणी
रु. ४.
(टपाल हॉरिल माफ)
किरकोळ अंकास
एक आणा.

'अर्थ एव प्रधानः' इति कौटिल्यः अर्थमूलो धर्मकामाविति।

—कौटिलीय अर्थशास्त्र.

संपादक—प्रो. वा. गो. काळे.

वर्ष २

पुणे, बुधवार, तारीख १५ जुलै, १९३६.

अंक २९

विम्याचे कामास सुरुवात झाली गुडबुडल अँशुअरन्स कंपनी, लिमिटेड.

विमा—तज्ञ श्री. जी. एस्. मराठे यांनी अनेक कंपन्यांचे अनुभवावरून तयार केलेल्या खास योजना

—सर्व तऱ्हेच्या विम्यांची सोय—अत्यंत सुलभ अटी—

विमेदारांना कमी हप्ता पडण्याची आमच्या कंपनीची खास सवलत

आजच प्रॉस्पेक्टस् मागवून आपला विमा उतरा.

ठिकठिकाणी एजंटस् नेमणेचे आहेत. भरपूर कमिशन मिळेल. चौकशी करा.

पोस्ट—मिरज मिशन हॉस्पिटल.

बी. व्ही. मराठे
मॅनेजिंग डायरेक्टर

“ दुसरें मूल्यमापन जाहीर झालें ”

स्थापनेपासूनच भागीदारांना ६ टक्के फायदा व विमेदारांस वाढता नफा वांटून
जुन्या व स्थिर झालेल्या कंपन्यांस कठीण असें अपूर्व यश संपादन केलेली
पहिलीच महाराष्ट्रीय विमा कंपनी—

कॉमनवेलथ विमा कंपनी लि., पुणे.

अध्यक्ष—श्री. न. चिं. केळकर, संचालक, केसरी

हयातीतील विम्यास) दुसऱ्या मूल्यमापनांत वांटलेला (हयातीनंतर विम्यास
३७॥ रु. } दर हजारी त्रैवार्षिक नफा { ४५ रु.

जास्त माहितीकरितां समक्ष भेटा अगर लिहा.

मॅनेजिंग एजन्ट्स.

“ अर्थ ” ग्रन्थमाला

व्यापार, उद्योगधंदे, शेती, सह-
कार, बँकिंग इत्यादि विषयांवरील
सोपी व व्यावहारिक उपयुक्ततेची
पुस्तके.

१ बँका आणि त्यांचे व्यवहार

२ रिझर्व्ह बँक

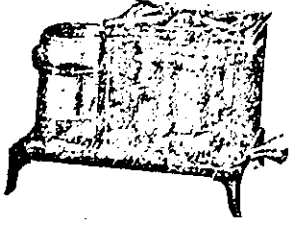
३ व्यापारी उलाढाली

वरील प्रत्येक पुस्तक लोकप्रिय
झाले आहे.

किं. १ रु. (ट. स. निराळा)

व्यवस्थापक, 'अर्थ' ग्रन्थमाला,
पुणे ४.

कॉलेज विद्यार्थ्यांच्या विशिष्ट
गरजा लक्षांत घेऊन हें
मॉडेल बनविलें आहे.

किंमत माफक.

पंप नाही ! पंप नाही !! आवाज नाही !!!

ज्युनियर प्रभाकर
सेफ्टी स्टोव्ह

माहितीपत्रक मागवा

मेकर्स:-ओगले ग्लास वर्क्स. लि.

ओगलेवाडी, (सं: औंध), जिल्हा सातारा.

पुणे स्टॉकिस्ट्स:-

१ केळकर ब्रदर्स,

बुधवार चौक.

२ म. इ. को. ऑ. एजन्सी,

लक्ष्मीरोड.

विविध माहिती

१९३४ सालांतील कारखाने व कामगार

१९३४ साली हिंदुस्थानांत नोंदलेल्या कारखान्यांत त्या पूर्वीच्या सालापेक्षा २०३ नीं वाढ होऊन एकूण कारखान्यांची संख्या ९,७६१ झाली. त्यांत एकंदर १४ लक्ष ८७ हजार कामगार कामावर होते. मुंबई इलाख्यांत ३२ नवे कारखाने स्थापन झाले. सिंधमध्ये सकरच्या धरणाचे आजूबाजूचे प्रदेशांत २४ जिनिंगच्या गिरण्या निघाल्या. फॅक्टरी अॅक्ट्याचें उल्लंघन करणाऱ्या कारखानदारांवर सरकारनें लक्ष ठेवल्याचें दिसतें, कारण १९३३ साली १,३२५ कारखानदारांना त्याबाबत शासन मिळालें होतें व अहवालाचे साली त्यांची संख्या १,४६८ झाली.

ब्रिटिश जनतेचा अन्नाचा खर्च

ग्रेटब्रिटनमध्ये दरमहा दर माणशीं सुमारे २५ रुपये अन्ना-प्रीत्यर्थ खर्च होतात. त्या राष्ट्रांतील लोकांच्या एकूण वार्षिक मिळकतीचा तिसरा हिस्सा अन्नासाठी खर्चला जातो.

वाढण्याचें काम शिकविण्याची शाळा

लंडन कौंटी कौन्सिलनें वाढण्याचें काम शिकविण्याची एक शाळा लंडन येथें चालविली आहे व तीमध्ये शिक्षण घेण्यासाठी इतर युरोपियन देशांतूनहि उमेदवार येतात. रेस्टॉरंटमध्ये वेटरचें काम करणारांस ह्या शाळेंत शिक्षण मिळतें. आचार्याचें काम शिकविण्याचा शिक्षणक्रम तीन वर्षांचा असून वाढपीकामाचा दोन वर्षांचा आहे. १४ ते २१ वर्षांच्या तरुणांस शाळेंत दाखल करून घेण्यांत येतें. सध्या ३५० विद्यार्थी तेथें शिक्षण घेत आहेत. शाळेंतून बाहेर पडणाऱ्या तज्ज्ञांस काम मिळण्याची पंचाईत पडत नाही. व्यवसायाच्या पूर्वतयारीवर केलेल्या खर्चाच्या मानानें पुढें बरी प्राप्ती होते, ह्यामुळेच वाढण्यांस दोन वर्षे शिक्षण मिळविण्यांत घालवणें परवडतें, हें उघड आहे.

हौरा पुलासाठी कर्ज

नव्या हौरा पुलाप्रीत्यर्थ कलकत्ता पोर्ट ट्रस्टनें १३ कोटी रुपयांचें कर्ज काढण्याची सरकारकडे परवानगी मागण्याचें ठरविलें आहे. ह्या पुलास एकूण ३,२२,४८,३०० रुपये खर्च येईल, असा अंदाज आहे.

ग्रेट ब्रिटनमधील हिंदी विद्यार्थी

ब्रिटिश विश्वविद्यालयांत शिक्षण घेणाऱ्या ब्रिटिशेतर परंतु साम्राज्यांतील विद्यार्थ्यांची संख्या दरसाल सरासरीनें २,७०० भरते. त्यांपैकी १,५०० विद्यार्थी हिंदी असतात व त्यांतील मुलींची संख्या शंभराचे आसपास असते.

मुंबई शहरांतील युरोपियन वस्ती

मुंबई शहरांतील युरोपियन वस्ती सुमारे ३३ हजार भरेल.

दर तासाला एक हजार सिगारेट्स करणारीं यंत्रें
सिगारेट्स करण्याच्या एका प्रचंड आधुनिक यंत्रांतून दर
मिनिटास एक हजार सिगारेट्स पूर्ण तयार होऊन बाहेर पडतात.
हिंदी रेल्वेजचें उत्पन्न

हिंदुस्थान सरकारच्या मालकीच्या रेलवेजना १९३५-३६ साली ४ कोटी रुपये नुकसान आलें, असें नुकत्याच प्रसिद्ध झालेल्या हिशेबावरून समजतें. सवंद वर्षभर रेल्वेजचें उत्पन्न निराशाजनक होतें; फक्त शेवटच्या चार-पांच आठवड्यांत थोडी सुधारणा आढळून आली.

अमेरिकन सरकारचीं विमाने

अमेरिकन सरकारच्या विमानखात्याकडे सध्या १,८०० विमाने आहेत, त्यांत २,३२० विमानांची भर टाकण्यांत याव-याची आहे.

अॅबिसीनियांत आर्थिक पुनर्घटना

अॅडिस अबाबा येथें नवीन धंदे स्थापन करण्यांत येत आहेत, त्यांमध्ये संयुक्त भांडवलाच्या मंडळ्या आहेत. एक मोटार गराज काढण्यांत आलें आहे त्याचें नांव "साम्राज्य गराज" असें ठेवलें आहे.

सारस्वत स्टोर्स, लि०

दादर (मुंबई) विभागांतील सारस्वत कुटुंबांच्या सोईसाठी वरील नांवाची सामुदायिक भांडवलाची मंडळी स्थापन झाली असून तिच्या दुकानांत औषधे, वर्तमानपत्रे, मासिके व इतर सर्व नित्योपयोगी जिनसांची विक्री केली जाईल.

हिंदी लष्करांतील सैनिकांचें आरोग्य

हिंदी लष्करामध्ये १९३४ साली एकूण २,०९७ हिंदी अधिकारी व १,१७,२७६ इतर सैनिक होते. ब्रिटिश अधिकाऱ्यांची संख्या २३,३४४ होती व इतर ब्रिटिश सैनिक ५४,४२९ होते. अधिकाराच्या जागेवरील सैनिकांस आजारी पडून इस्पितळांत जाण्याचा प्रसंग इतर सैनिकांपेक्षा कमी वेळां येतो; परंतु हिंदी अधिकारी व सैनिक ह्या दोघांचेहि ब्रिटिशपेक्षा आरोग्य चांगलें राहिल्याचें खालील आकडे सांगतात:-

इस्पितळांत जाणाऱ्यांचें दर हजार

संख्येशीं प्रमाण

ब्रिटिश अधिकारी	४२९
" सैनिक	५७४
हिंदी अधिकारी	३३५
" सैनिक	४५६

मुंबई बंदरांतून सोन्याची साप्ताहिक निर्गत

	रुपये किंमत
ता. ४ जुलै रोजी पुरा झालेला आठवडा	४८,३५,८७०
ता. ११ जुलै रोजी पुरा झालेला आठवडा	१,४२,३७,४२१
ता. २१ सप्टेंबर १९३१ ते ११ जुलै १९३६ अखेर	२,७६,१७,४५,६४८

अनुक्रमणिका

पृष्ठ	पृष्ठ
१ विविध माहिती ... ३४६	६ आर्थिक मंदी व आंतर-राष्ट्रीय प्रवास ... ३५१
२ साखरेचे महाराष्ट्रीय कारखाने ... ३४७	७ हिंदी व्यापारी धोरणाबाबत खुलासा ... ३५१
३ मुंबई इलाख्यातील सहकार्या चळवळीची माहिती ३४८	८ पुणे जिल्हा लँड मॉर्गेंज बँक ... ३५२
४ एडन ... ३४८	९ राजकारण आणि अर्थकारण ... ३५३
५ स्फुट विचार ... ३४९	१० हौरा पुलाचे कंत्राट ३५३
स्वदेशी काचेचा धंदा—परदेशांतील शिक्षणावर व्यर्थ खर्च—त्रावणकोर संस्थानचे कर्ज—एशियन विमा कंपनी—पुणे मर्चंट्स को. बँक—उत्पादक मालाच्या निर्गतीवर बंधन—	११ म्युनिसिपालिटीच्या कारभार कसा सुधारेल! ३५३
	१२ निवडक बाजारभाव ३५४

अर्थ

बुधवार, ता. १५ जुलै, १९३६

साखरेचे महाराष्ट्रीय कारखाने

बृहन्महाराष्ट्र शुगर सिंडिकेटची तयारी

स्वदेशी चळवळीत ज्या कित्येक जिनसांवर भर देण्यांत येत असे त्यांमध्ये साखरेस महत्त्वाचे स्थान प्राप्त झालेले होते ही गोष्ट अनेकांच्या ध्यानांत असेल. आपल्या देशांत तयार झालेल्या शुद्ध साखरेचा पुरवठा मागणीच्या मानाने तोकडा असे आणि त्या कारणाने स्वदेशी-भक्तांची निराशा होई. जाव्हामधून येणारी शुद्ध साखर बाजारांत स्वस्त विकली जाई आणि तिच्याशी स्वदेशी साखरेचा टिकाव लागत नसे. हिंदुस्थानांत वापरल्या जाणाऱ्या एकूण साखरेपैकी तीनचतुर्थांश माल जाव्हासारख्या परदेशांतून येत असे. हिंदुस्थान देशांतली जमीन व हवापाणी उंसाच्या व साखरेच्या उत्पादनास अत्यंत अनुकूल व हा देश साखरेचे माहेरघर असे असतांनाहि भांडवल, यंत्रसामुग्री व संघटन ह्यांच्या सहाय्याने जाव्हांतल्या मळेवाल्या कारखानदारांनी आमच्यावर मात केली, ही परिस्थिति हिंदी राष्ट्रास खचित भूषणावह नव्हती. सरकारने ह्या बाबतीत पुढाकार घेऊन स्वदेशी साखरेच्या धंद्यास ऊर्जितावस्था आणावी अशी मागणी अनेक वर्षे करण्यांत येत होती आणि न्यायमूर्ती रानडे ह्यांनी त्या प्रश्नाकडे जनता व सरकार ह्यांचे लक्ष वेधले असल्याचे आम्ही गेल्या वर्षी त्यांच्या लेखांचा सारांश "अर्थ" त प्रसिद्ध करून निदर्शनास आणले होते. हिंदुस्थान सरकारच्या विद्यमाने शेतकी संशोधनाचे कार्य करित असलेल्या मंडळाने अखेर हा प्रश्न घसास लावला आणि मध्यवर्ती कायदेमंडळाने टारिफ बोर्डाच्या शिफारसविरून स्वदेशी साखरेच्या धंद्यास जकातीचे भरपूर संरक्षण दिले. त्याचा सुपरिणाम होऊन हिंदुस्थानांत पांचसहा वर्षांत अनेक कारखाने निघाले आणि साखरेच्या बाबतीत हिंदुस्थान देश आता पूर्णपणे स्वावलंबी बनला आहे. संरक्षक जकातीमुळे अनुकूल परिस्थिति निर्माण झाली, तिचा भरपूर फायदा संयुक्तप्रांत व बहार ह्यांनी

घेतला आणि हिंदी साखरेच्या कारखान्यांची वाढ त्या प्रांतांत झपाट्याने होऊन आपला माल दूरदूरच्या प्रांतांत स्ववण्याची आवश्यकता व अडचण त्यांस भासू लागली आहे.

महाराष्ट्रातील कारखानदारांनी ह्या भागांतल्या विशेष अनुकूल परिस्थितीचा फायदा घेऊन उंसाची पैसास व साखरेचे उत्पादन नेटाने चालविले आहे ही आनंदाची गोष्ट आहे. कोणताहि नवा धंदा यशस्वी होण्यास उत्पादन खर्च वेताचा आणि मालाचा पुरेसा खप होण्यास भरपूर वाव ह्या गोष्टी प्रामुख्याने आवश्यक असतात. उत्तर हिंदुस्थानांत ऊंस माफक खर्चाने तयार होतो ही त्यांस विशेष अनुकूल अशी महत्त्वाची बाब आहे. महाराष्ट्रांत पाणी पुरवठ्याचा बगैरे खर्च ज्यास्त होतो, पण येथे नवीन सुधारलेल्या जातीचा ऊंस लावण्यांत येत आहे त्याचे पीक दर-एकरी ज्यास्त येऊन त्यांत उत्तर हिंदुस्थानी उंसापेक्षा साखरेचा अंश अधिक असतो. ह्या कारणाने एका बाजूची उणीव दुसऱ्या बाजूने बहुतेक भरून निघते. त्याचप्रमाणे, महाराष्ट्रांतले साखरेचे कारखाने हवापाण्याच्या वैशिष्ट्यामुळे अधिक काळपर्यंत चालू ठेवता आल्याने त्यांत घातलेल्या भांडवलावर अधिक साखर व फायदा काढता येतो. महाराष्ट्राच्या उत्पादनशक्तीच्या मानाने त्याच्या क्षेत्रांत व बाजारपेठांच्या टापूंत साखरेच्या खपास बाब अजून कितीतरी असल्याने कारखाने व त्यांचे गिऱ्हाइक ह्यांच्या परस्पर-सान्निध्याचा फायदा त्यांस मिळू शकतो आणि बाहेरच्या चढाओढीची भीति फारशी उरत नाही. महाराष्ट्रीय कारखान्यांत गाळला जाणारा ऊंस त्यांच्या स्वतःच्या मालकीचा व सान्निध्यांत असल्याने लागवडीच्या व इतर खर्चातली कूस बाहेर न जाता त्यांसच मिळते. महाराष्ट्रांतल्या उंसाचा विशेष कसदारपणा आणि त्यांतल्या साखरेचा उंच प्रतीचा उतारा ह्या गोष्टी सांगावांगीच्या नसून आतां प्रत्यक्ष अनुभवाच्या झाल्या आहेत आणि त्या त्रिषयीची खात्री कोणासहि सहज करून घेता येण्यासारखी आहे. बेलापूर, बेलवंडी, रावळगांव, फलटण, कळंब, अकलूज, कोल्हापूर ह्या ठिकाणी चाललेले कारखाने पाहून साहस, संघटन व भांडवल उपलब्ध असता महाराष्ट्रीयंसास आपल्या प्रदेशांतल्या नैसर्गिक परिस्थितीचा धनोत्पादनाचे कामी उत्कृष्ट उपयोग करता येऊन शेतकरी व कामकरी लोकांस पोटाचा नवीन धंदा कसा देता येतो ह्याची प्रचीति सर्वास येईल. निरेच्या नवीन कालव्याचे काठी सरकारने मुद्दाम राखून ठेवलेल्या जमिनीच्या गर्जांतली उत्कृष्ट जमीन बृहन्महाराष्ट्र शुगर सिंडिकेटने मिळवली आहे व तीमध्ये उंची जातीच्या उंसाची लागवड केली आहे. ह्या व इतर बाबीतली आपल्या कारखान्याची सर्व पूर्व-तयारी शुगर सिंडिकेटने जर्थ्यत केली असून विलायतेहून आणावयाच्या यंत्रसामुग्रीस लागणाऱ्या भांडवलाबद्दल जनतेकडे मागणी केली आहे. वर वर्णिलेली साखरेच्या महाराष्ट्रीय कारखान्यांविषयीची आशाजनक परिस्थिति आणि बृहन्महाराष्ट्र शुगर सिंडिकेटने आपल्या कारखान्याबाबत केलेली पद्धतशीर पूर्व-तयारी लक्षांत घेऊन ह्या मंडळीच्या प्रयत्नास सहाय्य करणे हे महाराष्ट्रीयंसाचे कर्तव्य आहे. सिंडिकेटला तीन महिन्यांच्या अवधीत यंत्रसामुग्रीस लागणारे भांडवल मिळाले पाहिजे. मोठ्या प्रमाणावरील नव्या धंद्यांत वेळ साधण्याचे विशेष महत्त्व असते ही गोष्ट महाराष्ट्राच्या औद्योगिक उन्नतीच्या चहात्यांनी ध्यानांत ठेवावी.

मुंबई इलाख्यातील सहकारी चळवळीची माहिती*

(२)

१९३४-३५ साली सहकारी सोसायट्यांच्या संख्येत होणारी षट मंदावली व त्यांच्या सभासदांचे संख्येत, खेळत्या भांडवलांत व रिझर्व्ह फंडांत वाढ झाली, हे खालील कोष्टकावरून ध्यानांत येईल. थकवाकीचे बाबतीतही सुधारणा घडून आली आहे.

सहकारी चळवळीची प्रगति

	१९३४-३५		१९३३-३४	
	वाढ	घट	वाढ	घट
सोसायट्यांची संख्या	...	४६	...	६४
सभासदांची ,,	२९,४७२	...	७,३१२	...
खेळते भांडवल (रु.)	६५ लक्ष	...	३६ लक्ष	...
रिझर्व्ह फंड (रु.)	२८३ लक्ष	...	२४३ लक्ष	...
थकवाकी (रु.)	...	३६३ हजार	...	१७८.२० ह.
		= १.१%		= ५.३%

सोसायट्यांच्या स्वतःच्या भांडवलसंबंधांतली माहिती खालील कोष्टकांत दिली आहे:—

सोसायट्यांचे स्वतःचे भांडवल

	भागांचे भांडवल	सभासदांच्या रिझर्व्ह फंड	एकूण
सेंट्रल बँका	४८	३७२	४४९
शेतकी सोसायट्या	४०	५३	९३
विगर-शेतकी सोसायट्या	१३४	२८४	४१८
एकूण (१९३४-३५)	२२२	७०९	९३१
एकूण (१९३३-३४)	२०४	६६२	८६६

सहकारी चळवळीमधील एकूण भांडवल एका वर्षात ९४ लाखांनी वाढून ते ११ कोटी ६ लक्ष रुपये झाले. त्यापैकी भागांचे भांडवल व रिझर्व्ह फंड मिळून सुमारे ४ कोटीची रक्कम होते. सहकारी मालकीच्या ह्या भांडवलामुळे चळवळीस स्थैर्य प्राप्त होऊन सध्याच्या बिकट परिस्थितीसहि ती तोंड देऊ शकत आहे.

शेतकऱ्यांच्या प्राथमिक पतपेढ्यांची संख्या अजूनहि घटत असल्याचे १९३४-३५ च्या आंकड्यांवरून दिसून येते. तथापि नव्या सोसायट्यांच्या नोंदणीसंबंधातील लोकांची मागणी पुरी झाल्यास एकूण संस्थांची संख्या पूर्वीप्रमाणे होईल, अशी अपेक्षा करण्यास हरकत नाही. ह्या बाबतचे १९३४-३५ सालांतील

* ह्या विषयावरिल पहिला लेख ता. १ जुलैच्या अंकात प्रसिद्ध झाला आहे.

परिस्थिति दर्शवणारे ठोकळ आंकडे येथे दिले आहेत:—

शेतकी प्राथमिक पतपेढ्या

	१९३४-३५	१९३३-३४
सोसायट्यांची संख्या	४,४६५	४,५०२
सभासदांची संख्या	२,२७,४५८	२,३६,८६९
खेळते भांडवल	३७५ ५४	३८७ ३९
रिझर्व्ह फंड	१५८ २९	१६० ०३
सभासदांच्या ठेवी	= ४२ टक्के	= ४८ टक्के
भागांचे भांडवल	७६ ०३	७० ८९
	४८ ९५	५८ ५२
	३३ ३०	३० ६२

एडन

आज सुमारे शंभर वर्षे हिंदुस्थानाशी राज्यव्यवस्थेच्या सोईसाठी निगडित झालेल्या एडन ह्या चिमुकल्या प्रदेशाची व्यवस्था साम्राज्य सरकार आपणा स्वतःकडे १ एप्रिल १९३७ पासून घेणार असल्याचे जाहीर झाले आहे. एडन हे शहर अरबस्तानाचे दक्षिणेस तांबड्या समुद्राच्या तोंडाशी वसलेले असून सुएझ कालव्यामधून जाणाऱ्या-येणाऱ्या बोटींचे कोळसा घेण्याचे हे एक महत्त्वाचे ठिकाण आहे. पूर्व आफ्रिकेमधून निर्गत होणारा कोळसा ह्याच वंदरातून बोटीवर चढविला जातो. एडन शहर, पेरिम बेट व आजूबाजूचा मुलूख मिळून सुमारे ७५ चौरस मैलांचा हा टापू असून त्याची लोकसंख्या ४८,००० आहे. १८३९ साली इंग्रजांनी एडन आपल्या ताब्यांत घेतले. त्यावेळी तांबडा समुद्र व भूमध्य समुद्र ह्यांस जोडणारा सुएझचा कालवा खोदण्यांत आलेला नव्हता. १८६९ साली हा जलमार्ग पुरा होऊन स्वाभाविकपणेच त्याचे व्यापारी व राजकीय महत्त्व वाढले आणि त्यामुळे एडन हे नाके आपल्या ताब्यांत ठेवणे इंग्रजांस जरूर झाले.

१९३२ साली एडनची मुंबई इलाख्यापासून फारकत करण्यांत येऊन त्याचा ताबा हिंदुस्थान सरकारकडे गेला. आता, येत्या एप्रिलपासून, हिंदुस्थान व एडन ह्यांचा परस्पर संबंध सुटणार असून एडनची व्यवस्था ब्रिटिश वसाहतमंत्र्यांकडे जाणार आहे. तथापि, मुंबई हायकोर्टाकडे एडनच्या सुप्रीम कोर्टाच्या निकालावर अपील करता येणार आहे. हिंदी व्यापाऱ्यांची एडन येथे वसाहत असून त्यापैकी कित्येक व्यापारी मिठाच्या व्यापारांत गुंतलेले आहेत. एडन मधून हिंदुस्तानांत मिठाची मोठ्या प्रमाणावर आयात होते. आता हिंदुस्थानापासून एडन अलग झाल्याने ह्या मिठावर जकात थावी लागेल. ह्या मिठाचे व्यापारांत विशेषतः मुंबईच्या व्यापाऱ्यांचे हितसंबंध असून ते व्यापारी मिठाच्या आयातीसंबंधांत सवलती मागण्याचा संभव आहे व त्यामुळे इतर प्रांतांस त्यास विरोध करणे अपरिहार्य होईल. भूमध्य समुद्राच्या आसपासच्या प्रदेशांत सध्या राजकीय स्थित्यंतरे होत असल्याने एडनचे लष्करीदृष्ट्या महत्त्व वाढले आहे. एडनच्या नव्या राज्यव्यवस्थेची जबाबदारी एका गव्हर्नरवर सोपविण्यांत यावयाची असून त्याच्या मदतीस एक कार्यकारी मंडळ देण्यांत येईल. त्यांतील सभासदांची संख्या किती असावी, हे ठरलेले नाही. सध्या एडनप्रीत्यर्थ हिंदुस्थानचे दर वर्षी १६ लक्ष रुपये खर्च होतात, त्या खर्चाची जबाबदारी ह्या पुढे ब्रिटिश सरकारावर पडणार आहे.

स्फुट विचार

स्वदेशी काचेचा धंदा

इंडस्ट्रिअल रिसर्च ब्यूरोचे असिस्टंट डायरेक्टर, मि. डिकसन, ह्यांनी हिंदी काचेच्या धंद्याबाबत चौकशी करून आपले विचार आणि सूचना प्रसिद्ध केल्या आहेत, त्यांचा सारांश आम्ही गेल्या अंकांत दिला आहे. बंगाल प्रांतांतल्या स्वदेशी काचकारखानदारांच्या मंडळाचे अध्यक्ष, मि. सेन, ह्यांनी मि. डिकसन ह्यांच्या रिपोर्टावर टीका केली आहे. तिच्यांतले महत्त्वाचे मुद्दे लक्षांत घेण्याजोगे असल्याने त्यांचा निर्देश येथे करीत आहो. स्वदेशी काचकारखान्यांतल्या भट्ट्या चांगल्या नसतात, त्यांस जळणाचा स्वर्च जास्त येतो व उष्णता हवी तशी उत्पन्न होत नाही, ह्या मि. डिकसन ह्यांनी वर्णिलेल्या असमाधानकारक परिस्थितीची कारखानदारांस पूर्ण जाणीव आहे. पण त्यांचे म्हणणे असे आहे की, सुधारलेल्या भट्ट्या लावण्यास मूळ स्वर्च फार येतो आणि तो आपल्या आंवाक्याच्या बाहेरचा असतो. ज्यास्त उत्पादक व कार्यक्षम भट्ट्यांच्या ऐवजी जपानी तऱ्हेच्या भट्ट्या देशी कारखानदार उपयोगांत आणतात, याचे कारण त्यांस स्वर्च व मेहनत कमी लागते हे होय. देशी कारखाने लहान प्रमाणावर चालवण्यांत येतात आणि सध्यांच्या स्पर्धेच्या काळांत त्यांमध्ये सुधारलेल्या नमुन्यांच्या भट्ट्यांस लागणारे भांडवल किफाईतशीरपणाने गुंतवणे परवडत नाही ही गोष्ट मि. डिकसन ह्यांच्या निदर्शनास स्पष्टपणे कळल्यांत आणलेली होती, पण तिचा उल्लेख त्यांनी आपल्या रिपोर्टांत केलेला नाही अशी मि. सेन ह्यांची तक्रार आहे. सरकारने देशी काचेच्या धंद्यास योग्य संरक्षण दिल्यास अधिक भांडवल घालून त्यांत सुधारणा घडवून आणणे शक्य होईल; पण कारखानदारांच्या ह्या मागणीकडे दुर्लक्ष झाले आहे. उंची तऱ्हेचा किंवा नवीन नमुन्यांचा माल हिंदी काचकारखान्यांत निघत नाही ह्या टीकेसहि स्वदेशी धंद्याचे दारिद्र्य, त्यास सहन करावी लागणारी परदेशी मालाची स्पर्धा आणि सरकारी सहायाचा अभाव हीं कारणे आहेत असे मि. सेन यांचे उत्तर आहे. हिंदी कारखान्यांत दिव्यांच्या चिमण्या वगैरे माल पुष्कळ निघतो व त्यास चांगला स्वप आहे ह्या विधानांत थोडी अतिशयोक्ति आहे व तो माल काढणे सोपे असल्याने प्रत्येक कारखानदार तिकडेच लक्ष देतो असे त्यांचे म्हणणे आहे. सरकारी सहानुभूतीची ऊत्र असल्यावांचून स्वदेशी काचेच्या धंद्यांत सुधारणा होऊन त्याची उन्नति होणार नाही असा त्यांच्या टीकेचा निष्कर्ष आहे. पण हा सरकारच्या घोरणाचा प्रश्न असल्याने आपण त्यांत शिरलो नाही असे मि. डिकसन उत्तर देणार हे उघड आहे. यांत्रिक व व्यावहारिक दृष्टीने आपण देशी काचकारखान्यांची पहाणी करून सूचना केल्या आहेत, इतर बाबींचा विचार व निर्णय सरकार व कारखानदार ह्यांनी करावयाचा आहे, ही त्यांची भूमिका असणे साहजिक पण गैरसमज उत्पन्न करणारी आहे.

परदेशांतल शिक्षणावर व्यर्थ खर्च !

एकट्या ग्रेटब्रिटनमध्ये दरसाल सरासरीने पंधराशे हिंदी विद्यार्थी निरनिराळ्या संस्थांमध्ये शिक्षण घेत असतात. त्यांचा वेळ, शक्ती व पैसा ह्यांचा सदरहु कामी विनियोग होण्यापासून फारसे हित होत नाही अशी टीका ऐकू येऊ लागली आहे. खुद्द हिंदुस्थानांतल उच्च शिक्षणाचे बाबतीत अशा प्रकारची टीका

होत असतां परदेशांत आमच्या तरुणांचा काळ व त्यांच्या पालकांचा पैसा फुकट जावा हे अनिष्टच वाटण्यासारखे आहे. कित्येक बाबतीतलें शास्त्रीय व व्यावहारिक शिक्षण हिंदुस्थानांत मिळू शकत नाही. ते बाहेरील देशांत पैदा करणे हिंदी राष्ट्राच्या प्रगतीच्या दृष्टीने आवश्यक आहे ह्यांत शंका नाही आणि ह्या कामी झालेल्या खर्चाचा पूर्ण मोबदला व्यक्तीस व राष्ट्रास त्यांच्या उन्नतीस होणाऱ्या सहायाच्या स्वरूपांत निश्चयाने मिळेल. परंतु पाश्चात्य देशांतल शिक्षण-संस्थांच्या पदव्यांस कायमची किंमत रहाणे शक्य नाही आणि त्यांची व्यावहारिक उपयुक्ततेच्या दृष्टीने छाननी होणे अपरिहार्य आहे, ही गोष्ट लक्षांत ठेवली पाहिजे. हिंदुस्थानच्या इंग्लंडमधील हाय कमिशनरच्या शिक्षणसात्याचे मुख्य, डॉ. केल, ह्यांनी ब्रिटिश शिक्षणसंस्थांत होणाऱ्या हिंदी विद्यार्थ्यांच्या गर्दीचा उल्लेख करून तिच्या उपयुक्ततेविषयी शंका प्रदर्शित केली आहे. विलायतेंत जाणाऱ्या हिंदी विद्यार्थ्यांपैकी अनेकांस हिंदुस्थानांत राहून कमी खर्चाने आपला शिक्षणक्रम पुरा करतां येईल आणि त्यांच्या पालकांचा वाया जाणारा पैसा वांचेल असा अभिप्राय त्यांनी व्यक्त केला आहे तो चिंतनीय आहे. विलायती पदव्यांस एका काळीं काहीं विशिष्ट कारणांमुळे सरकारांत व बिनसरकारी संस्थांत खास मज्यता होती, ती तशी आतां उरलेली नाही ह्याचा अनुभव अनेक तरुणांस प्रत्यक्ष आला आहे. नोकरी देणे ज्यांच्या हातांत आहे अशा लोकांनी विलायती पदव्यांस कृत्रिम किंमत देऊन हिंदी पदव्या धारण करणाऱ्या लायक व पात्र तरुणांचा हिरमोड करू नये व परदेशांतल शिक्षणाचे अवास्तव स्तोम माजवू नये. सारासार विचाराचा व तारतम्याचा आणि विलायती शिक्षणाचा खर्च व त्यापासून होणारे राष्ट्रहित ह्यांच्या आढाव्याचा हा प्रश्न आहे. बाहेरच्या देशांत जाऊन तेथून काहीं तरी भरीव घेऊन येण्याची पात्रता व धमक ज्यांमध्ये असेल अशा तरुणांच्या उत्साहाचा भंग होऊ नये, हे उचित आहे. परंतु परराष्ट्रीय शिक्षण-संस्थांच्या पदव्यांत काहीं विशेष आहे अशी आमक समजूत कोणीहि करू नये व करून घेऊ नये आणि तो केवळ फॅशनचा किंवा नादाचा विषय होऊ नये ह्यावद्दल सवरदारी घेणे जरूर आहे.

त्रावणकोर संस्थानचे कर्ज—जरूरीच्या पांचपट मागणी

त्रावणकोर दरवारने ३३ टक्के दराने ५० लक्ष रुपयांचे कर्ज काढण्याचे जाहीर केले होते. कर्ज १९५६ च्या मुदतीच्या परत फेडीचे असून त्यास अखिल हिंदुस्थानांतून मागणी आली. दरवारास ५० लक्ष रुपये हवे होते आणि लोकांची मागणी २ कोटी ८० लक्ष रुपयांची भरली. त्या कारणाने कर्जरोख्यांची विक्री तात्काळ बंद करण्यांत आली आणि मागणीदारांस आतां हिस्सेदारीने रोसे वांटून दिले जातील. वीस वर्षे मुदतीचे कर्ज व त्यावरील व्याजाचा दर ३३ टक्के अशी स्थिति असतां हि त्रावणकोर संस्थानच्या कर्जावर लोकांच्या उड्या पडल्या ह्यावरून देशांत आर्थिक मंदी किती आहे, ह्याची कल्पना येते. बँका, विमा कंपन्या व पैसेवाले लोक ह्यांस आपली शिष्टक गुंतवण्यास वाव राहिलेला नाही. हिंदुस्थान सरकारने आपल्या रोख्यांवरचा आणि सेव्हिंग्ज बँकेचा व कॅश सर्टिफिकेटांचा व्याजाचा दर उतरवला आहे. अशा स्थितीत लांब मुदतीच्या रोख्यांत ३३ टक्के व्याज घेऊन त्यावर संतुष्ट रहाण्यास लोक तयार झाले आहेत. ह्यापुढे काहीं

वर्षपर्यंत व्याजाचे सर्वसाधारण दर फारसे चढणार नाहीत, अशीहि कल्पना लोकांत पसरली असावी. तथापि, मुख्यत्वेकरून तुरुंतदान महापुण्य ह्या न्यायानेंच हलक्या व्याजाच्या दरानें आपला पैसा लांब मुदतीच्या रोक्यांत गुंतवण्याची प्रवृत्ति पैसे-वाल्या मंडळीमध्ये उत्पन्न झाली आहे ह्यांत शंका नाही. पैशाच्या बाजारांत त्रावणकोर दरवारची पत मोठी आहे ही गोष्टहि त्यास मिळालेल्या कर्जाचे बाबतीतल्या विशेष यशानें सिद्ध झाली आहे.

दि पशिअन अॅशुअरन्स कं. लि.

वरील कंपनीच्या ३१ डिसेंबर १९३५ अखेरच्या अहवालावरून कंपनीने आपली प्रगति कायम ठेविली असल्याचें दिसत आहे. ह्या वर्षी ७६.३ लाखांचें नवें काम तिने पुरें केलें असून तिच्यामध्ये आतां २३ कोटीपेक्षा ज्यास्त किंमतीचे विमे चालू आहेत. वर्षाचे सुरवातीस लाइफ फंडांत ३४ लक्ष रुपये होते; सालअखेर ह्या फंडाची रकम सुमारे ४३ लक्ष रुपये झाली आहे. कंपनीने वैयक्तिक तारणावर फारच थोडी रकम—सुमारे ४००० रु. दिलेली आहे. सुमारे २० लक्ष रुपये सरकारी व निमसरकारी रोखे आणि मंडळ्यांचे भाग व डिबेंचर्स ह्यांत गुंतविलेले आहेत. कंपनीचे अॅक्चुअरी, श्री. मराठे, ह्यांनी मूल्यमापनाचे वेळीं स्वर्चांचें प्रमाण ज्यास्त धरून व कंपनीस पडलेल्या व्याजाचे दरापेक्षा कमी दरानें हिशेब करूनच ४.३ लाखांचा वाढावा दाखविलेला आहे. ह्या कारणानें विमेदारांच्या अंतिम हिताकडे व बोनसच्या रूपानें त्यांस मिळावयाच्या नफ्याकडे, दोन्हीकडे लक्ष पुरविलें गेलें आहे. विमेदारांना हयातीनंतरचे विम्यांवर व इतर विम्यांवर अनुक्रमे दरसाल दर हजारी १५ व २० रुपये बोनस मिळालें आहे. कंपनीच्या भागीदारांस ६% अधिक ४% रौप्यज्युबिली बोनस मिळून १०% डिविडंड वाटण्यांत आलें. विम्याच्या हप्त्यांचे दर लक्षांत घेतां, ह्यापेक्षा ज्यास्त दर असणाऱ्या कंपन्यांचेपेक्षाहि एशियन मोठें बोनस देऊं शकते, ह्याबद्दल कंपनीच्या अॅक्चुअरींनीं तिचें अभिनंदन केलें आहे. वाढती स्पर्धा, उतरते व्याजाचे दर, इत्यादि अडचणींतून मार्ग काढून कमी स्वर्चांत ज्यास्त काम मिळविणें ही गोष्ट सोपी नाही. कंपनीच्या हप्त्यांच्या उत्पन्नाशी तिच्या स्वर्चांचें पडणारें प्रमाण उतरत असून गेल्या तीन वर्षांत तिने नवीन काम चांगलें मिळविलें आहे. कंपनीचे अध्यक्ष, श्री. जम्नादास मेहता, ह्यांनी आपल्या भाषणांत कंपनीच्या धोरणासंबंधीं खुलासा केला. ते म्हणाले, “ज्यास्त ज्यास्त बोनस देत जाणें अदूरदर्शीपणाचें आहे. विशेषतः सध्या व्याजाचे दर उतरले आहेत व त्या कारणानें गुंतविलेल्या रकमांवर पहिल्या प्रमाणें व्याज सुटणें संभवनीय नाही. तेव्हां आपली मजबुती कायम राखणें हेंच श्रेयस्कर आहे. आपल्या अॅक्चुअरीनें मूल्यमापन करतेवेळीं कमी व्याजाच्या दरानें हिशेब केला आहे, इतकेच नव्हे, तर स्वर्चांचें प्रमाणहि आहे त्यापेक्षा ज्यास्त धरलें आहे. शेवटीं हें आमचें सावधगिरीचें धोरणच शहाणपणाचें ठरेल. ज्यास्त काम मिळविण्याच्या अभिलाषानें स्वर्चांकडे न पहाणारास पस्तावावें लागेल, अशी भीति आहे.”

पुणे मर्चंट्स कोऑपरेटिव्ह बँकेची द्वादश वार्षिक प्रगति

ह्या बँकेचा मुख्य उद्देश लहान व मध्यम दर्जाच्या व्यापारी लोकांस भांडवल पुरवून त्यांच्या व्यवहारांस सहाय करणें हा आहे. तिला आतां बारा वर्षे पुरीं होत आहेत. ह्या प्रसंगानिमित्त गेल्या रविवारी सभासदांचें एक संमेलन भरवण्यांत आलें होतें. त्याच्या कार्यक्रमांतला एक भाग म्हणून सार्यकाळीं अहवाल-वाचन व भाषणें झालीं. त्यांत बँकेनें केलेल्या गेल्या बारा वर्षांतल्या कामगिरीचा आढावा घेण्यांत आला आणि पुढील कार्याचें दिग्दर्शनहि झालें. श्री. तात्यासाहेब केळकर, असि. रजिस्ट्रार श्री. भागवत व प्रो. काळे ह्यांचीं भाषणें झालीं, त्यांत शहरांतल्या सहकारी बँकांनीं जुटीनें वागून आपल्या सभासदांच्या गरजा व अडचणी ह्यांचेकडे विशेष लक्ष पुरविलें पाहिजे ह्या मुद्यावर जोर देण्यांत आला. मर्चंट्स को-ऑपरेटिव्ह बँकेच्या चालकांनीं संमेलन भरवून संस्थेच्या सभासदांचें स्नेहसंवर्धन घडवून आणण्याचा उपक्रम केला त्याबद्दल त्यांचें अभिनंदन करणें आवश्यक आहे. त्याचप्रमाणें, पुढें आपणांस पुष्कळ कार्य करावयाचें आहे ह्याच्या जाणीवेची जागृति उत्पन्न करून त्या संवधांतलीं तत्त्वे आणि पद्धति ह्यांची चर्चा करण्याची संधि त्यांनीं सभासदांस व हितचिंतकांस आपणून दिली, हें बँकेच्या भावी उत्कर्षाचें द्योतक आहे असें म्हणण्यास हरकत नाही. मर्चंट्स को-ऑपरेटिव्ह बँकेची उत्तरोत्तर प्रगति होवो असें आम्ही मनःपूर्वक इच्छितों.

बाँबे को-ऑपरेटिव्ह क्वार्टर्ली

वरील त्रैमासिकाचा जून १९३६ चा अंक प्रसिद्ध झाला आहे, त्यामध्ये मुंबई इलाख्यातील दुय्यम धंदे, जमीन-महाणाच्या बँका वि. सेंट्रल बँका, मुंबई डेक्कनमधील हस्तव्यवसाय व सहकार, इत्यादि वाचनीय लेख आले असून अभिप्राय, संपादकीय स्फुटें, सहकारविषयक माहिती, पत्रव्यवहार, आंतरराष्ट्रीय विभाग, इन्स्टिट्यूटचें कार्य, रजिस्ट्रारचीं सक्युलरे व सरकारी ठराव इत्यादि नेहमींचो सदरेंहि माहितीपूर्ण अशींच आहेत. त्यामुळे अंक वाचनीय झाला आहे.

नवीन फणसपोळी

व
मसाल्याची चटकदार

ऑफिस सुपारी

मिळण्याचें खात्रीचें ठिकाणः

कुळकर्णी आणि मंडळी.

लोणी व किराणा दुकान

सदाशिव पेठ, फडतरे चौक,
पुणे, २.

आर्थिक मंदी व आंतरराष्ट्रीय प्रवास

आर्थिक मंदीमुळे लोकांच्या उत्पन्नांत घट होते व प्रथम अनावश्यक खर्चाची छाटाछाट करण्याची त्यांची प्रवृत्ति असते. आवश्यक खर्चास जरूर तेवढे पैसे बाजूस ठेवून उरलेल्या रकमेचा विनियोग चैनीकडे व बचत करण्याकडे होतो. सध्याच्या मंदीमुळे श्रीमंत लोकांच्या चैनीसहि आळा बसला असल्याचें दिसतें. १९२९ सालीं अमेरिकेंतील लोकांनीं परदेशगमनाप्रीत्यर्थ सुमारे २५० कोटी रुपये खर्च केले; १९३४ सालीं हा आंकडा ५०-५५ कोटींवर घसरला! जर्मनीच्या बाबतीतहि असेंच झालें आहे. १९२९ सालीं जर्मन प्रवाशांनीं जर्मनीबाहेर सुमारे २१ कोटी रुपये नेले; १९३३ सालीं ७ कोटी रुपयेहि बाहेर खर्च झाले नाहीत! १९२९ सालीं फ्रान्सला परराष्ट्रांतील पाहुण्यांकडून ११० कोटी रुपये मिळाले; १९३३ सालीं पुन्या ३५ कोटींची सुद्धां प्राप्ति झाली नाही. ऑस्ट्रिया, स्वित्सरलंड इत्यादि देश परदेशांतील पाहुण्यांचे सत्कारावर बराच पैसा मिळवितात व त्यांचेहि फार नुकसान झालें आहे.

आर्थिक मंदीप्रमाणें इतरहि कांहीं कारणें आंतरराष्ट्रीय प्रवास कमी होण्याच्या मुळाशी आहेत. महायुद्धापूर्वी प्रवासी एका देशांतून कोणत्याहि दुसऱ्या देशांत अडकाठी न येतां जाऊं शकत असे, फक्त त्याचे जवळ जरूर तेवढे विनिमय-साधन असलें, म्हणजे झालें. परंतु, महायुद्धाचे समाप्तीपासून ही सरळ ये-जा बंद झाली असून, प्रत्येक देशाचे सीमेवर अनेक प्रकारांची बंधने घालण्यांत आली आहेत. पासपोर्टची भानगड, नाना प्रकारच्या जकाती वगैरे अडचणींनीं प्रवाशांस बेजार केले आहे. महायुद्धानंतरच्या सुरवातीच्या कांहीं वर्षांत कित्येक देशांत चलनविषयक गोंधळ माजून राहिले होते व चलनाची अधिकृत किंमत व बाजारभाव ह्यांचा मेळ नसल्यानें परिस्थिति ज्यास्तच विकट झाली होती. त्यांतून राष्ट्र बाहेर पडून आपली चलनपद्धति स्थिर करतात न करतात तोंच आर्थिक मंदीनें त्यांस गाठलें व आंतरराष्ट्रीय देणीं घेणीं मिटवितां घेण्यासाठीं परराष्ट्रीय व्यापारावर व चलनाच्या निर्गतीवर कडक बंधनें घालण्यांत सर्व राष्ट्रांनीं शिकस्त केली. ह्या कारणानें, बाहेर देशांत जाणारांची संख्या कमी झाली, व आपल्या देशांतील लोकांस बाहेर जाण्यास प्रतिबंध करून परराष्ट्रांतील पाहुण्यांस मात्र आकर्षण करण्याचा सर्वांनीं प्रयत्न चालविला. जर्मनीनें तर परदेशीं जाणाऱ्या प्रत्येक माणसानें रोज किती खर्च करावा, ह्याचें कमाल प्रमाण ठरवून दिलें, म्हणजे, शक्य तितकें जर्मन चलन बाहेर जाऊं न देण्याची खटपट केली.

आंतरराष्ट्रीय प्रवास व आंतरराष्ट्रीय देणीं घेणीं ह्यांचा परस्पर संबंध कसा येतो, हें लक्षांत घेण्याजोगें आहे. एक अमेरिकन प्रवासी हिंदुस्थान देश पहाण्यासाठीं निघाला आहे अशी आपण कल्पना करूं. येथें आल्यावर खर्चण्यास लागणारी रकम तो स्वतः बरोबर आणणें शक्य नाही. तेव्हां तो न्यूयॉर्क येथील बँकेत पैसे ठेवून तिच्याकडून हिंदुस्थानांतील बँकांवर पटणाऱ्या हुंड्या घेईल. अशा रीतीनें हिंदुस्थानांत त्यास जरूरप्रमाणें रकम उभी करता येईल, परंतु हिंदी बँकांनीं आदा केलेल्या रकमांची त्यांस भरपाई कशी होणार? वटवलेल्या हुंड्या ह्या बँका न्यूयॉर्कला परत पाठवितील व तेथील आपल्या खात्यावर त्याबद्दलची रकम जमा करून घेतील. अशा रीतीनें, अमेरिकेंतील बँकांत हिंदी बँकांचे नांवावर ठेव निर्माण होईल व त्याचा उपयोग अमेरिकन मालाची हिंदुस्थानांत आयात झाल्यास तिच्याबद्दलचें देणें भाग-

विण्याकडे करतां येईल. म्हणजे, आपल्या नागरिकांनीं हिंदुस्थानांतील प्रवासाचें सुख भोगल्याबद्दल अमेरिकेनें इकडे माल पाठवून त्याचा मोबदला दिला पाहिजे, असा अर्थ झाला.

कित्येक देशांनीं आपल्या नागरिकांच्या परराष्ट्रीय प्रवासावर बंधनें कां घातलीं आहेत ह्याचा वरील उदाहरणानें उलगडा होईल. जितके जर्मन नागरिक परदेशीं जातील तितक्यांस तेथें व्हावयाच्या खर्चासाठीं तेथील स्थानिक चलन उपलब्ध करून द्यावें लागेल; म्हणजे परदेशांतील बँकांमधील ठेवींतून त्यांस रकमा काढून घ्याव्या लागतील. व्यापाराच्या मंदीमुळे जर्मनीच्या खात्यावर इतर देशांत फारशा ठेवी नाहीत व त्यामुळे अगोदरच त्या देशाची आयात रोडावली आहे. ह्या उलट, परराष्ट्रांतील जितके पाहुणे जर्मनीमध्ये येतील, तेवढे त्या देशास हवे आहेत, कारण त्यामुळे जर्मनीला इतर देशांतील देणीं भागविण्यास साधन मिळणार आहे. ऑलिंपिक खेळांसाठीं जगांतील सर्व देशांतून यंदा जर्मनीमध्ये खेळाडू जाणार आहेत व त्याप्रीत्यर्थ जर्मनीनें अनेक सवलती दिल्या आहेत, त्याचें रहस्य तरी हेंच आहे.

आर्थिक मंदी व चलन आणि हुंडणावळ ह्यासंबंधांतल्या अडचणींखेरीज राजकीय स्वरूपाच्या कांहीं बाबींचाहि आंतरराष्ट्रीय प्रवासावर प्रतिकूल परिणाम झालेला आहे. युरोपांतील कित्येक राष्ट्रांस आपल्या नागरिकांनीं परदेशांत प्रवास करणें अपायकारक वाटतें. तेथील स्वातंत्र्याच्या अनुभवानें आपल्या नागरिकांमध्ये स्वतःच्या राज्यव्यवस्थेविषयीं असंतोष उत्पन्न होईल अशी भीति कित्येक राष्ट्राधिपतींना वाटते व आपणांविरुद्ध परदेशांत ते कारवाई तर करणार नाहीत ना, अशीहि त्यांस शंका येते. तथापि, प्रजासत्ताक राष्ट्रांनीं उच्च खाऊन आंतरराष्ट्रीय प्रवास खुला केल्यास इतर राष्ट्रांनाहि फार काळ आपल्या नागरिकांस डांबून ठेवतां येणार नाही. परदेशप्रवास हा आतां केवळ वैयक्तिक इच्छेचा प्रश्न उरलेला नसून त्यास राजकीय व आर्थिक महत्त्व कसें प्राप्त झालें आहे व राष्ट्रीय धोरणाची ती एक बाब कशी होऊन बसली आहे, हें वरील विवेचनावरून ध्यानांत घेईल.

हिंदी व्यापारी धोरणाबाबत खुलासा

जिनीव्हा येथें भरलेल्या २० व्या इंटरनॅशनल लेबर कॉन्फरन्सपुढें भाषण करतांना हिंदुस्थान सरकारचे प्रतिनिधी, सर भूपेंद्रनाथ मित्र, ह्यांनीं सरकारच्या व्यापारी धोरणाबाबत खुलासा केला. ते म्हणाले:— “व्यापार शक्य तितका खुला व बंधनांनीं न जसडलेला असावा, असेंच हिंदी सरकारचें मत आहे. हिंदी जकातीचा मूळ हेतु उत्पन्नाची तरतूद करणें हाच आहे व त्यास अनुसरून सर्व जिनसांवर अल्पशी एकजात पट्टी बसविण्यांत आली आहे. चैनीच्या पदार्थांवरील जकात ज्यास्त भारी दरानें आकारण्यांत येते व राष्ट्रीय हितास पोषक होईल त्या मानानें कांहीं वस्तूवर जकात अर्जाबात माफ करण्यांत येते अगर तीमध्ये सवलत दिली जाते. टारीफ बांदांच्या जाहीर चौकशीनंतर कांहीं विशिष्ट घंवांस संरक्षण देण्याचें ठरल्यास संरक्षक जकाती बसविण्यांत येतात.”

ब्रिटिश वजेटांत तूट येणार

राष्ट्ररक्षणासाठीं शास्त्रांवर जादा खर्च करण्याचें ब्रिटिश-सरकारनें ठरविल्यामुळे यंदा त्यांच्या वजेटांत तूट येणार हें निश्चित आहे. तूट किती येणार एवढाच काय तो प्रश्न आहे.

पुणे जिल्हा को. लँड मॉर्गेंज बँक लि०, पुणे

जाहीर खुलासा

आम्हांस वेळोवेळीं विचारल्या जाणाऱ्या प्रश्नांची उत्तरे सार्वजनिक हिताची असल्याने, त्यांचा खुलासा साली करित आहोत:-

प्र. (१) लँड मॉर्गेंज बँकेकडून फक्त जुने कर्ज फेडण्यासच कर्ज मिळते काय?

उत्तर- बँकेकडून जुने कर्ज फेडण्याकरिता, शेती सुधारण्याकरिता, भारी किंमतीची शेतीउपयुक्त यंत्रसामुग्री खरेदी करण्याकरिता व लागवड जास्त काटकसरीने व्हावी म्हणून जमीन खरेदी करण्याकरिता कर्ज मिळू शकते.

प्र. (२) कर्जाच्या अर्जाची किमान व अधिकांत अधिक मर्यादा कोणती?

उत्तर- ४०० रुपयांपेक्षा कमी कर्ज-मागणीच्या अर्जाचा विचार करण्यांत येत नाही. सर्वसाधारणपणे जास्तीत जास्त कर्ज-मागणीच्या अर्जाची मर्यादा १०,००० रुपये आहे. परंतु सहकारी खात्याचे रजिस्ट्रार व मुंबई प्रॉ. को. लँड मॉर्गेंज बँक यांच्या परवानगीने प्रत्येकी २५,००० रुपयांपेक्षा जास्त नाही अशा वर्षातून फक्त चार अर्जांचा विचार करण्यांत येतो.

प्र. (३) व्याजाचा दर काय आहे ?

उत्तर- दरसाल दरशेकडा ६ प्रमाणे.

प्र. (४) हप्तेबंदी कशी करतात ?

उ.- कर्जाची रक्कम परत देण्यास सोईची जावी म्हणून व्याज व मुदलाचा हिशेब करून सारखे हप्ते ठरविले आहेत. सोबत माहितीकरिता कांहीं वार्षिक हप्ते दिले आहेत:-

मुदत व वार्षिक हप्ते

कर्जाची रक्कम रु.	वर्षे ५	वर्षे १०	वर्षे १६	वर्षे २०
५००	११८-१२-०	६८-२-०	५१-९-०	४७-१२-०
१,०००	२३७-७-०	१३५-१४-०	१०३-०-०	८७-८-०

जास्त माहिती पाहिजे असल्यास आमचे ऑफिसांत मिळेल.

पुणे जिल्हा को. लँड मॉर्गेंज बँक, लि. पुणे. } आर. एच. देशपांडे
लँड व्हॅल्युएशन ऑफिसर, पुणे.

नाशिक जिल्ह्यांत सहकाराचा प्रसार

नाशिक जिल्हा सुपरवायझिंग यूनियन बोर्डाची सभा मालेगांव येथे ता. २६ जून रोजी भरली होती. तीमध्ये, नाशिक जिल्ह्यांत ग्रुप सेक्रेटरीबाबतची योजना अमलांत आणण्याचे व नाशिक, सिन्नर व इगतपुरी हे तीन तालुके मिळून एक यूनियन स्थापन करण्याचे ठरले. सुपरवायझर व ग्रुप सेक्रेटरी ह्यांनी मुंबई को. इन्डु-अरन्स सोसायटीमध्ये विवे उतरवून त्याची उपयुक्तता सोसायट्यांचे सभासदांस पटवून द्यावी, असे ठरले.

आंतरराष्ट्रीय सहकारी दिन समारंभ

ता. ४ जुलै, १९३६ रोजी अवसरी सुर्द (पेटा आंबेगांव, जि. पुणे) येथे श्री. के. पी. दीक्षित, अध्यक्ष, सेड-जुन्नर यूनियन, यांचे अध्यक्षतेखाली आंतरराष्ट्रीय सहकारी दिन साजरा करण्यांत येऊन रा. वसगडेकर, रा. कुलकर्णी सुपरवायझर, श्री. पी. जी. आपटे वकील, सेड, यांची भाषणे झाली. सभेस अवसरी सुर्द, बुद्रुक व गावडेवाडी येथील मंडळी हजर होती.

ही सेंट्रल बँक ऑफ इंडिया लि०

कडून

हिंदुस्थानांतील प्रजेच्या हितासाठी अनेक नाविन्यपूर्ण उत्कृष्ट योजना.

होम सेव्हिंग खाते | सोने विक्री खाते
५ तोळे व १० तोळे लगडी

चालू खाते | सेफ डिपॉझिट व्हॉल्ट खाते | विमा खाते

त्रैवार्षिक कॅश सर्टिफिकेट खाते | एक्झिक्यूटर आणि ट्रस्टी खाते

सविस्तर माहितीकरिता पत्रव्यवहार करा:-

स्वदेशप्रेमी लोकांनी स्वदेशी संस्थेला उत्तेजन देणे हे त्यांचे कर्तव्य आहे. जनतेची सेवा करणे हेच आमचे ध्येय आहे. वरील स्वदेशी संस्थेकडून मिळणाऱ्या फायद्याचा अनुभव प्रत्येकांना घ्यावा.

सो. न. पोचखानवाला,
मॅनेजिंग डायरेक्टर.

CONFIDENCE

is a worth-while asset in business building. The success that has attained Hindusthan's efforts to serve the public has its origin in public confidence, its

YEARS OF

Efficient Management, Fair Dealings, Prompt Settlement of Claims, Liberal Terms, Enterprize, Judicious Reserves, Sound Investments, Huge Assets and Useful Service

HAS CREATED

PUBLIC CONFIDENCE

The following figures will convince you :

NEW BUSINESS

This year 1934-35

Exceeds

2 CRORES & 50 LAKHS

BONUS

PER THOUSAND PER YEAR

On Endowment Rs. 23 On Whole Life Rs. 20

HINDUSTHAN

Co-operative Insurance Society, Ltd.

(ESTD. 1907)

Branches: Bombay, Madras, Delhi, Patna, Lahore, Lucknow, Dacca.

Offices: throughout India & the East.

S. C. MAJUMDAR, N. SARKAR,
MANAGER: Bombay Branch. | General Manager.

POONA OFFICE — 180, Budhwar Peth.

राजकारण आणि अर्थकारण

वाई येथे प्रो. काळे ह्यांचे व्याख्यान

लो. मा. टिळक ह्यांच्या पुण्यतिथीनिमित्त होणाऱ्या वार्षिक उत्सवांत वाई येथे प्रो. काळे ह्यांचे मथळ्यांत दिलेल्या विषयावर व्याख्यान झाले, त्यांतले ठळक मुद्दे खाली नमूद केले आहेत:—

(१) जगांतल्या सर्व देशांत राजकारणास विशेष महत्त्व देण्यांत येते, ह्यांचे कारण सामाजिक जीवनांत राजसत्तेचे असणारे विलक्षण प्रभुत्व हे आहे

(२) एका काळीं आर्थिक घटना राजसत्तेच्या पूर्ण कक्षांत होती. पुढे वैयक्तिक आर्थिक स्वातंत्र्यांत राज्यकर्त्यांनी हात घालणे अनिष्ट आहे अशा विचाराचा पगडा विशेषतः इंग्लंड-सारख्या देशांत बसला.

(३) अर्थकारणाचा राजकारणाशी निकट संबंध आहे ह्या तत्त्वास अलीकडे व्यवहारांत सर्वत्र मान्यता मिळाली आहे. आंतरराष्ट्रीय व अंतर्गत राजकारण आर्थिक सामाजिक जीवनाशी संबद्ध असल्याची जाणीव जगांत जागृत असल्याचे गेल्या दहा-पंधरा वर्षांचा इतिहास सांगत आहे.

(४) आर्थिक स्वायत्तेच्या घ्येयाच्या मार्गे पाश्चात्य राष्ट्रे नाही म्हणतां म्हणतां लागली आहेत, हे त्यांमधील सरकारांच्या अलीकडल्या धोरणावरून स्पष्ट दिसत आहे.

(५) व्हर्सेइच्या तहाने झालेल्या आंतरराष्ट्रीय व्यवस्थेचा बोजवारा तिच्या आर्थिक अपयोजकतेमुळे झाला असून राष्ट्रसंघाची आज दुर्दशा उडाली आहे, तिच्या मुळाशी अर्थकारणच आहे हे सूक्ष्म विचारा अर्ता दिसून येण्यासारखे आहे.

(६) हिंदुस्थानांतील राजकारणांत स्वराज्य व स्वदेशी ह्यांची तीस वर्षांपूर्वी सांगड घालण्यांत आली, त्याचे रहस्यहि आमच्या पुढाऱ्यांच्या दूरदर्शीपणांतच सांपडेल.

(७) शेतीची जोपासना, खेडेगांवी व लहान मोठ्या उद्योग-धंधांचा व व्यापाराचा उत्कर्ष, व मिळाल्यास सरकारचे सहाय घेऊन व ते न मिळाल्यास स्वतःच्या जोरावर आर्थिक प्रगतीचा प्रयत्न, ह्यांचे महत्त्व राजकारणांत फार मोठे आहे.

(८) मिळेल ती संधी साधून व राज्यघटना आणि राजकारण ह्यांचा शक्य तितका उपयोग करून राष्ट्रीय आर्थिक प्रगतीचा गाडा पुढे जाण्यास प्रत्येक व्यक्तीने त्यास हातभार लावला पाहिजे.

(९) निसर्गाने हिंदुस्थानास ज्या देणग्या दिल्या आहेत, त्यांचा फायदा मानवी श्रमाने व संघटित आणि कार्यक्षम उपायांनी आपण घेणे आवश्यक आहे.

(१०) महाराष्ट्राने आपला वांटा ह्या राष्ट्रीय कार्यांत उचलला पाहिजे आणि जागतिक व अंतर्गत घडामोडींकडे लक्ष पुरवून आपले आर्थिक कर्तव्य बजावले पाहिजे.

रेल्वे-कामगारांच्या संख्येत घट

गेल्या पांच वर्षांत हिंदुस्थानांतील रेल्वेजचा विस्तार वाढला असला तरी कामगारांची संख्या व त्यांस मिळणारे वेतन हीं कमी झाली आहेत, हे खालील आकड्यांवरून लक्षांत येईल:—

	१९२९-३०	१९३४-३५
कामगारांची संख्या	८,१७,३३३	७,०५,०८७
रेल्वे रस्त्याची लांबी	४१,७२४ मैल	४३,०२१ मैल
पगार खर्च	३९ कोटी ६९ लक्ष रु.	३५ कोटी २२ लक्ष रु.

हौरा पुलाचे कंत्राट

हुगळी नदीवर बांधण्यांत यावयाच्या हौरा पुलाचे कंत्राट मेसर्स क्लिहलंड ब्रिज अँड इंजिनिअरिंग कंपनीस देण्यांत आले आहे. ह्या ब्रिटिश कंपनीने २ कोटी १४ लक्ष रुपयांचे टेंडर दिले होते; परंतु मेसर्स क्रप्स ह्या जर्मन फर्मचे टेंडर २ कोटी ९ लक्ष रुपयांचे होते. मेसर्स बर्न, ब्रेथवेट अँड जेसप ह्या हिंदुस्थानांतील कंपनीचे टेंडर २ कोटी ३२ लाखांचे होते. हौरा पुलासारखी मोठी कामे वरचेवर निघत नसतात, ह्या दृष्टीने हिंदी कर्तृत्वशक्तीस वाव मिळणे जरूर होते. खेरीज, हुगळी नदीचे चाळे पूर्णपणे माहित असणाऱ्या अनुभवीक तज्ज्ञांचे हातूनच हे काम पार पडणे युक्त झाले असते. हिंदी कंपनीस काम देणे कां आवश्यक होते, ह्यासंबंधी लिहितांना 'इंडियन फिनॅन्स'ने खालील मुद्दे पुढे मांडले आहेत:—

(१) स्वस्ताईच पहावयाची होती, तर 'क्रप्स'ला कंत्राट मिळावयास हवे. (२) युरोपमध्ये राजकीय अस्वस्थता निर्माण होण्याच्या भीतीने 'क्रप्स'चे नांव वगळले असले तर बाकीच्या सर्व विलायती कंपन्यांना हाच मुद्दा लागू आहे. (३) हिंदी कंपनीने तज्ज्ञांचा सल्ला घेऊन व त्रास आणि खर्च सोसून पुलाची वेगळ्या तऱ्हेने योजना सुचविली आहे. (४) मि. राफ फ्रीमन-सारख्या अनुभवीक व जगप्रसिद्ध तज्ज्ञांची ह्या योजनेस मान्यता आहे. (५) टेंडरमध्ये नमूद केलेल्या रकमेपेक्षां कमी खर्चात काम करण्याची हिंदी कंपनीची तयारी असल्यास तिला ते पार पाडण्यास सवलत देणे जरूर आहे.

टाटा कंपनीने हौगळी पुलाच्या कामाबाबत मागणी येईल ती पुरवितो याची, ह्यासाठी अगोदरपासूनच यंत्रसामुग्री वाढवून जप्यत तयारी ठेवली होती. त्या कंपनीचीहि हिंदुस्थानांतील कंपनीस कंत्राट न मिळाल्याने निराशा होईल.

म्युनिसिपालिटीच्या कारभार कसा सुधारेल ?

मुंबई इलाख्यांतील म्युनिसिपालिटीच्या करवसुलीची बाकी १९३४-३५ अखेर ३२ लक्ष १२ हजार रुपये इतकी होती, म्हणजे ही रकम गेल्या सालापेक्षां ८८ लाखांनी वाढली आहे. कित्येक म्युनिसिपालिटीची व जिल्हा लोकल बोर्डांची आर्थिक परिस्थिति समाधानकारक नाही. ती सुधारण्याकरितां लोकल फंड्स अकॉंटसच्या एक्झॅमिनरने खालील सूचना केल्या आहेत:—

(१) नोकरवर्गाच्या पगारावर होणाऱ्या खर्चात बचत, (२) पाणी-पुरवठ्यासारख्या बाबींच्या खर्चाची त्याप्रीत्यर्थ बसवलेल्या पट्टीतूनच तरतूद, (३) म्युनिसिपल कर व पट्ट्या ह्यांची वक्तशीर वसुली, (४) नोटिसा व वॉरंटें काढण्याच्या अधिकाराचा जरूरीप्रमाणे उपयोग, (५) कराची अगर पट्टीची माफी देतांना कसोशीने चौकशी व अधिकाराचा योग्य उपयोग, (६) चांगल्या दराने माल मिळावा व कंत्राटें देतांना काटकसर व्हावी, अशी व्यवस्था, (७) माल विकत घेतांना तो सराव होणार नाही अगर चोरीस जाणार नाही ह्याबद्दल खबरदारी, (८) वर्षांमध्ये करावयाच्या कामांची व्यवस्थित आंखणी व योजना, (९) शिलकी रकमा योग्य रीतीने गुंतविणे.

निवडक बाजारभाव

सरकारी कर्जरोखे

बँक रेट (२८ नोव्हेंबर १९३५ पासून)	३%
५% (१९४०-४३)	१११-२
५% करमाफ लोन (१९४५-५५) ...	१२०-१५
५% (१९३९-४४) लोन	१०८-११
४३% लांब मुदत (१९५५-६०) ...	११९-१२
४% १९६०-७०	११५-२
४% १९४३	१११-०
३३% विनमुदत	९९-९३
३३% १९४७-५०	१०७-६
९३% १९४८-५२	१००-९

निमसरकारी रोखे

४% पोर्ट ट्रस्ट (बिगर गॅरंटी व लांब मुदत)	११०-०
४% पोर्ट ट्रस्ट (गॅरंटी व तीन महिन्यांच्या नोटिशीने परत फेड)	१००-८
४% मुंबई म्युनिसिपल (लांब मुदत) ...	१०९-०
४% मुंबई सिटी इंप्रूव्हमेंट ट्रस्ट बॉण्ड (७०वर्षे मुदत)	१०९-०
४% म्हेसूर कर्ज (१९५३-६३) ° ...	१११-४
५% म्हेसूर (१९५५)	१२३-४

मंडळ्यांचे भाग

बँका

बँक ऑफ इंडिया (भाग १०० चा, पैकी ५० रु. भरले व १०% डिव्हिडेंड)	१३५-०
बँक ऑफ बडोदा (१०० पैकी ५० रु. भरले व १०% डिव्हिडेंड)	११९-०
सेंट्रल बँक ऑफ इंडिया (५० पैकी २५ रु. भरले व ६% डिव्हि.)	३६-४
इंपीरिअल बँक (५०० रु., १२% डिव्हि.)	१६००-०
रिझर्व्ह बँक (१०० रु.)	१४०-८

रेल्वेज

बॉम्बे-बारामती (१०० रु. चा भाग, डिव्हि. ५%)	१०७-०
पाचोरा-जामनेर (१०० रु. चा भाग, डिव्हि. ६%)	९६-४
अहमदाबाद-प्रांतज (५०० रु. चा भाग, डिव्हि. ९.३%)	९२२-८

बीज

बॉम्बे ट्रेन्वे (ऑर्डि. भाग ५० रु. डिव्हि. १३%)	१६२-८
कराची (१०० रु. चा भाग, डिव्हि. ९%)	२३०-०
पुणे इलेक्ट्रिक (१०० रु. चा भाग, डिव्हि. ९%)	२२७-८
टाटा पॉवर (१,००० रु. ऑर्डि, डिव्हि. ५.३%)	१६७३-१२
टाटा पॉवर (१,००० रु. प्रेफरन्स, डिव्हि. ७.३%)	१५९७-८

इतर

टाटा आयर्न (१५० रु. प. प्रेफरन्स डिव्हि. ६%)	१९०-०
टाटा आयर्न (१०० रु. इ. प्रेफरन्स, २२ रु. ८ आ.)	१६५-४
टाटा आयर्न (७५ रु. ऑर्डि.)	१८५-८
टाटा आयर्न (३० रु. डिफर्ड)	७५२-८

एशियन पॉलिसी

म्हणजेच

आयुर्विम्याच्या निरनिराळ्या सर्वांस
सोयीस्कर योजना.

महाराष्ट्रांत ठिकठिकाणीं एजंट नेमावयाचे आहेत

धी एशियन अँशुरन्स कंपनी, लिमिटेड

एशियन बिल्डिंग : मुंबई नं. १

वेस्टर्न इंडिया

लाइफ इन्शुरन्स कंपनी लि.

स्थापना स. १९१३. मुख्य कचेरी-सातारा.

संपूर्ण स्वदेशी, अत्यंत सुदृढ, माफक हप्त्याची
पहिली व पहिल्या प्रतीची महाराष्ट्रीय
विमासंस्था.

बोनस { हयातीतील रु. ६०
त्रैवार्षिक
दरहजारीं { हयातीनंतरचें रु. ७५

१९३५ मधील नवें काम ५१,३०,०४२ रु.

एकूण चालू काम २,७०,००,००० रु. अधिक

एकूण जिंदगी ७१,७१,०९३ रु.

लाइफ फंड ६०,४२,८७३ रु.

एजन्सी व इतर माहितीसाठी पत्रव्यवहार करा.

पुणे सेंट्रल कोऑपरेटिव्ह बँक लिमिटेड, पुणे शहर.

नोटीस

या बँकेच्या सन १९३६-३७ सालच्या हिशेबांची तपासणी करण्यासाठी येत्या वार्षिक साधारण सभेने हिशेब तपासनिसाठी नेमणूक करावयाची आहे. तरी सदर जागेसाठी ज्यांस उमेदवार म्हणून उभे रहावयाचे असेल त्यांनी आपले अर्ज बँकेचे पुणे कचेरीत तारीख ३१ जुलै, १९३६ पर्यंत दाखल होतील अशा बेताने पाठवावेत. अर्जदार हा बँकेचा भागीदार असला पाहिजे. उमेदवाराने अर्जात आपले संपूर्ण नांव, पत्ता व लायकी अवश्य नमूद करावी. कळावे.

पुणे शहर.
तारीख ९ जुलै, १९३६.

व. दि. चितळे.
मॅनेजिंग डायरेक्टर.

पुणे सेंट्रल को-ऑपरेटिव्ह बँक लिमिटेड, पुणे शहर.

नोटीस

या बँकेच्या सन १९३६-३७ च्या बोर्ड ऑफ डायरेक्टरांची निवडणूक व्हावयाची आहे. त्यासाठी व्यक्तिशः मतदारांची यादी तयार झाली असून ती बँकेच्या मुख्य कचेरीत व शाखाकचेऱ्यांत नोटीसबोर्डावर निवडणुकीचा नियम नं. ३ प्रमाणे लाविली आहे. तरी निवडणुकीसाठी लायक उमेदवारांची नावे सूचक व अनुमोदक यांच्या सहीसह व उमेदवारांच्या लेखी संमतीने शनिवार ता. ८ ऑगस्ट, १९३६ रोजी दुपारी ४ वाजण्यापूर्वी बँकेच्या पुणे कचेरीत दाखल होतील अशा बेताने पाठवावेत. सदर बाबत कोणास जास्त माहिती पाहिजे असल्यास त्यांनी बँकेच्या कचेरीच्या वेळांत चौकशी करावी म्हणजे ती त्यांना देण्यांत येईल.

पुणे शहर.
तारीख १० जुलै १९३६,

व. दि. चितळे.
मॅनेजिंग डायरेक्टर.

गणेशचतुर्थीस प्रसिद्ध होणार !

पुरुषार्थाचा गणेशांक (भाग २ रा)

या अंकांत गणपतीसंबंधीचे वैदिक, पौराणिक व महाराष्ट्रीय साधुसनांचे सर्व लिखाण सौपपत्तिक येणार असून शिवाय उत्तर व दक्षिण हिन्दुस्थानांत संशोधकांस ज्या प्राचीन गणेशमूर्ति आढळल्या आहेत, त्यांची विशेष माहितीसह सूचक छायाचित्रे देणार आहेत. किं. २ रु. पण वर्गणीचे ३ रु. म. ऑ. ने पाठविणारांस हा अंक वर्गणीतच मिळेल.

गणेशांक भाग १ ला किं. २ रु.; पण चालू माहकांस हा अंक फक्त १ रु. स देऊं. तरी वाचकांनी रजिस्ट्रेशनसर्चासह एकंदर २०३ रु. पाठवावे. म्हणजे दोन्ही विशेषांक रजिस्ट्रेशन पाठवू. प्रत्येक हिन्दूच्या घरी हे अंक असले पाहिजेत.

व्यवस्थापक पुरुषार्थ, औंध, (जि. सातारा).

WANTED Arts Graduates & Medical Practitioners to push up Rural Uplift & Medical Relief Movement in furtherance of Insurance Benefit Plans throughout district places in the Presidency. Adequate remuneration to capable workers.

Apply with particulars to :—

Head Office :— } General Manager,
99, LAXMI ROAD, } THE DAWN OF INDIA
POONA. } LIFE INS. CO. LTD.

पुणे येथील स्मॉलकॉज जज यांचे कोर्टांत

मुक्काम पुणे येथे

दिवाणी मुकदमा नंबर ४२५० सन १९३५ पैकीं

लीलाधर मनसाराम या. ना. दु. तर्फे रिसीव्हर }
१ रावबहादूर हणमंतराम रामनाथ मारवाडी, २ वी. } वादी
के. कुळकर्णी रा. पुणे.

विरुद्ध

नरहर रामचंद्र पोतनीस रा. पुणे पेठ भवानी } प्रतिवादी
मोती मंघाडीचे दुकानी.

प्रतिवादी यांस:—

ज्यापेक्षां वादी याने तुम्हांवर रु. ६९८१५०९ मिळणेवद्दल दावा केला आहे, त्यापेक्षां सदरहू दाव्याचा जबाब देण्यासाठी तारीख २० माहे ७ सन १९३६ रोजी दिवसां ११ वाजतां जातीने किंवा ज्या कोणा घुडारास योग्य माहिती दिली असेल व दाव्यासंबंधी सर्व मुद्यांच्या सवालांचा जबाब देण्यास जो समर्थ असेल, किंवा अशा सर्व सवालांचा जबाब देऊं शकेल असा कोणी दुसरा असामी ज्याच्याबरोबर असेल अशा घुडाराच्यामार्फत या कोर्टांत हजर होण्याविषयी या लेखावरून तुम्हांस समन्स करण्यांत येत आहे; व तुम्हीं हजर होण्यासाठी जो दिवस ठरविला आहे तो दाव्याच्या अखेर निकालासाठी नेमिला आहे. यास्तव ज्यांच्या जबाबीवरून व ज्या दस्तऐवजांवरून तुमच्या जबाबास बळकटी येईल असा भरवसा बाळगण्याचा तुमचा इरादा असेल तसे सर्व साक्षीदार व तसे सर्व दस्तऐवज त्या दिवशी हजर करण्यास तुम्हीं सिद्ध असले पाहिजे.

तुम्हांस नोटीस देण्यांत येत आहे कीं, सदरी लिहिलेल्या दिवशी तुम्हीं हजर न झाल्यास तुमच्या परोक्ष दाव्याची चौकशी होऊन ठराव केला जाईल.

तसेच तुम्हांस अशीहि नोटीस देण्यांत येत आहे कीं, निर्दिष्ट केलेल्या तारखेस किंवा तिच्यापूर्वी बनावणीसाठी पत्ता लिहून देण्यांत तुम्हीं कसूर केल्यास तुमच्या वचावाकडे लक्ष देण्यांत येणार नाही.

आज तारीख ६ माहे ७ सन १९३६ रोजी आमच्या सही-निशी व कोर्टाच्या शिक्क्यानिशी दिले.

आर. एच्. वाडेकर
for Registrar.

कारकून.

शिक्रा

S. B. JOSHI & Co.**ENGINEERS & CONTRACTORS**

41 A, Bruce Street, Bombay | 716 Sadashiv Peth, Poona City

पुणे येथील सर्वात जुनी व वेळेवर कामे करणारी

टेलरिंग फर्म

पाटसकर आणि कंपनी

४८ निहाल पेठ, पुणे शहर.

सर्व प्रकारचे देशी व विलायती कापडाचे व तयार कपड्यांचे व्यापारी

आमचेकडे—स्त्रिया, पुरुष व मुलें यांचे सर्व प्रकारचे फॅशनेबल कपडे ऑर्डरप्रमाणे नेमिलेल्या वेळी तयार करून मिळतील. घरी येऊन मेसर्समॅट घेतलें जाईल व कपडे घरपोच मिळतील.

आपणांस विहीर बोअर करावयाची आहे काय ?

भिडे आणि सन्स

स्वतः तयार केलेल्या मशीननें बोअर सणून देतात.

चौकशी करा:—

भिडे आणि सन्स

सांगली (S. M. C.)

शनीचा पार, पुणे. २

**मु. कराड] फक्त एका रुपयास [कोडे नं. १
प्रत्येक जण (१००) रुपये मिळवा**

बाजूचे कोष्टकांत ० ते १५ पर्यंतचे आंकडे अशा रीतीने भरा की, ज्यांची आडवी व उभी बेरीज मोजतांना प्रत्येक ओळीची बेरीज ३० यावी. कोष्टकांत एका जातीचे दोन आंकडे येऊ नयेत. प्रवेश फी एक रुपया म. ऑ. नें भरून कोष्टकाचे एक किंवा

सोळापर्यंत उत्तरे एकाच वेळी पाठवितां येतील. परंतु सोळापेक्षा अधिक उत्तरे पाठवावयाचीं असतील तर प्रत्येक उत्तरास एक आणा जादा फी पडेल. उत्तरे सालील पत्त्यावर प्रवेश फी भरून व आपला पूर्ण पत्ता लिहून पाठवावीत. उत्तरे किती पाठवितील त्याचा आंकडा लिहावा. आमचा निकाल शेवटचा व सर्वांना कायदेशीर बंधनकारक होईल. आणखी कांहीं बाबतींत जास्त खुलासा पाहिजे असल्यास एक आप्याचें तिकीट पाठवावें. उत्तरे २४-७-३६ पर्यंत स्वीकारण्यांत येतील. आमचें सालबंद करून ठेवलेलें सन्या उत्तराचें कोष्टक २६-७-३६ ला जाहीर करण्यांत येईल. जाहीर झालेल्या उत्तराप्रमाणेच ज्याचें उत्तर बरोबर असेल त्या प्रत्येकाला १०० रुपये बक्षिस देण्यांत येईल.

ईनामी हरिफाई कार्यालय—कराड. (जि. सातारा.)

संजीवन हेअर टॉनिक

दारुणा, केंस गळणें व टक्कल

ह्यावर अनुभविक उपाय

संजीवन मॅन्युफॅक्चरिंग कंपनी, अहमदाबाद

दि डेक्कन पेपर मिल्स कंपनी, लिमिटेड.**रे पेपर मिल, मुंबवा, पुणे पदमजी पेपर मिल, मुंबई.**

पूर्वी आम्हांस लागणारा सर्व कागद आम्ही आपल्या देशांतच तयार करित होतो, आणि महाराष्ट्रातील कागदाचा घंदा सुप्रसिद्ध होता.

सध्यांच्या यांत्रिक युगांत, कागदाचे प्रकार आणि त्यांस असलेली मागणी विलक्षण वाढली असतां आम्ही पूर्ण स्वदेशी कागदच कां वापरूं नये आणि आम्हांस सर्व स्वदेशी कागद कां पुरवतां येऊं नये!

ह्या प्रश्नांस, दि डेक्कन पेपर मिल्स कंपनीनें, अनेक प्रकारांचा व प्रतींचा कागद आपल्या

कार्यक्षम कारखान्यांत तयार करून समाधानकारक उत्तर दिलें आहे.

तुम्हांस कसलाहि कागद पाहिजे असो, त्यासंबंधानें खालील पत्त्यावर

चौकशी करून तो कागद घ्या.

८१५-१६ भवानी पेठ, पुणे.

अहमदाबाद हाऊस, बॅलर्ड एस्टेट, मुंबई.

हे पत्र पुणे, पेठ मांबुडा घ. नं. १३६१३ कार्यभरण छापसाऱ्यांत रा. अनंत विनायक पटवर्धन यांनी छापिलें, व रा. श्रीपाद वामन कात्रे, बी. ए., यांनी 'दुर्गाधिवास,' मांबुडा, घ. नं. १२४/१३, पुणे शहर, येथें प्रसिद्ध केले.